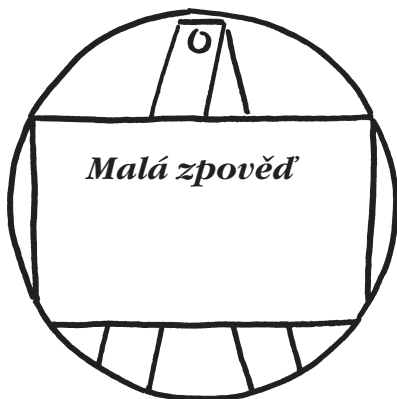

Obsah

	Malá zpověď
	Žák Jaroslav stále učitelem
	Študáci a kantoři aneb Schola ludus
	Študentky a kantoři
	Rodiče a kantoři
	Radost až do rána
	Mé pedagogické poklesky
	Radostná setkání
	Trapasy výchovné a poučné
	Boje o kovboje (a Vinnetoua)
	Jak poznáváme skutečný život
	(Oprava příběhu z čítanky)
	Dvakrát dospělí?
Jak jsem vedl kroužek mladých mystifikátorů	
	Brigádním generálem
	Na túře po literatuře
	Nenormální normalizace
	Konec spisovatelů v Čechách
	Břídil Maupassant
	Vstanou noví buditelé?
	Báječný úděl pod psa
	Pohled z druhé strany
	O autorovi

Kam až staré listiny a paměť nejstarších svědků sahá, žádný z mých předků neučil. A to byl otec ze šestnácti dětí a matka z dvanácti. Těch bratranců a sestřenic! O škole mi rodiče doma příliš nevyprávěli, neměli mnoho vzpomínek: maminka vychodila vesnickou jednotřídku a otec skončil docházku v první měšťance.

Vše nasvědčovalo tomu, že ani já nebudu výjimkou. Škola mi k srdci nepřiřostla, dobrovolné absence překračovaly únosnou míru, po každém vysvědčení se mi zhoršily životní podmínky. Situace se změnila až na maturitním večírku. Nejisté nohy mě donesly k třídnímu profesorovi, abych si i s ním přitůkl. „Co vy budete dělat po maturitě, to bych opravdu rád věděl,“ zeptal se řečnický a z jeho hlasu i zraku čísel despekt. Několik promile v mé krvi proneslo: „Stanu se vaším kolegou na našem gymnáziu, pane profesore.“ Nejbližší okolí se srdečně zasmálo.

Druhý den jsem si nemohl na leccos vzpomenout. Na citovanou větu bohužel ano, takže děj může pokračovat. Po prázdninách v roce 1948 jsem dělal přijímací zkoušky na Filozofickou fakultu. Komise pod tlakem společenských událostí usoudila, že můj dělnický původ je tím nejdůležitějším předpokladem pro úspěšné studium, a neodradilo ji od toho ani nevyhovující maturitní vysvědčení. První ročník jsem ještě v rámci třídního boje opakoval, ale pak už bylo vše v pořádku. Na konci studia jsem si podal žádost, abych povinnou měsíční pedagogickou praxi

vykonával na nymburském gymnáziu. To mi jako dvojnásobnému úderníkovi stavby mládeže povolili. Při první návštěvě na místě jsem zjistil, že ředitel byl vyhozen a řada profesorů přeložena – i náš třídní. Můj comeback ztratil půvab. Požádal jsem děkanát o prominutí praxe a jako pracovníku Domu pionýrů mi bylo vyhověno.

Mou první štací bylo v roce 1953 bývalé Anglické gymnázium na Vinohradech, později Střední všeobecně vzdělávací škola Wilhelma Piecka. Tam jsem měl kádrově posílit pedagogický sbor. A také referovat zástupkyni ředitele, o čem se mluví ve sborníku. Učil jsem tam jen krátce ruštinu, neboť jsem odešel vykonávat dvouletou vojenskou prezenční službu. Zde došlo k jedné velké životní změně. Podle vyjádření politruků jsem se stal renegátem, zradil jsem dělnickou třídu. Nestal jsem se jako dělnický synek oporou velitelů, údajně jsem zesměšňoval politické školení mužstva a sabotoval ideovou výzdobu objektu. Při individuálních nočních poplaších s plnou polní (tříkrát za noc) a při dlouhotrvajícím vylézání s plnou polní na nákladní auto a opětném rychlém seskakování jsem třídní vědomí ztratil docela.

Z vojny jsem odcházel s hodností vojína a s posudkem, ve kterém jsem měl například uvedeno podněcování ke vzpouře. Z někdejší kádrové posily se stal nebezpečný živel. Do školy jsem nastoupil v roce 1955 a poprvé začal učit češtinu. Mladí učitelé si už asi neumí představit školu 50. let a výuku předmětů, jakým byla například čeština či dějepis. Celoroční plány, přípravy na každou hodinu, červeně podtrhávané výchovné cíle. Kontroly, zda se učí přesně podle osnov, zda počet hodin odpovídá zápisům v třídní knize a v sešitech žáků. Nesmyslné metodické pokyny, články o úkolech literární výchovy při výchově mladých lidí k vlastenectví, proletářskému internacionalismu, ateismu a tak dále. Styděl jsem se za své povolání (tohoto pocitu jsem se vlastně nikdy nezbavil) a tajil ho. Když na ně ve společnosti cizích lidí přišla řeč, prohlašoval jsem, že pracuji jako úkolář, či že jsem zaměstnán v nápravném zařízení, což zase tak daleko od pravdy nebylo. Byl jsem často překládán (za prvních sedm let čtyřikrát). K probírané literatuře, respektive k pokynům

v metodických statích jsem měl destruktivní vztah, který šel až do krajnosti. „Řekněte mi, proč došlo k tragickému konci Maryčky Magdonové?“ ptal jsem se při zkoušení. Odpovědi: „Nemohla nasytit všechny sirotky, otec alkoholik, nechtěla se nechat znásilnit, kruté sociální podmínky na Ostravsku,“ mě neuspokojily. „Kdybyste četli pozorně tuto sociální baladu, zjistili byste, že smrt nastala utopením,“ poučoval jsem žáky. Jindy jsem chtěl vědět nějaké negativní vlastnosti babičky z *Babičky* a divil jsem se, že si jich nevšimli, když jich je tolik. Žáci se málokdy dokázali přizpůsobit a mně jich bylo trochu líto.

Je zajímavé, že mě ze školních služeb nepropustili, jen jsem byl překládán. Na té čtvrté škole jsem už byl téměř rozhodnut s povoláním učitele skončit. Ale zvykl jsem si na prázdniny, volná odpoledne, a zvláště mimoškolní akce mi velmi vyhovovaly. Chmelové a bramborové brigády, lyžařské a jiné sportovní kurzy, sportovní utkání, nejrůznější zájezdy a tak dále. A také už končila 50. léta a následující desetiletí už přineslo něco úplně jiného. Ale nepředbíhejme. Nejdříve došlo k události, která velmi poznamenala můj kantorský život. Na začátku 60. let se ve školství staly hitem „nové formy práce ve vyučování“. Po školách chodily inspekční kruhy a pídily se po těchto nových formách. Když dorazily na SVVŠ v Praze 5, kde jsem učil, byl jsem pověřen ředitelkou školy, abych nové formy předvedl v hodině literární výchovy. Moje protesty nepomohly, a tak jsem pár nových forem vymyslel v domnění, že už ředitelku přejde chuť mě podobnými úkoly pověřovat. Zde jsou: několik žáků bylo voláno k tabuli a na stupínku představovali literární postavy z povinné četby, například Nikolu Šuhaje či Annu proletářku. A z lavic zněly dotazy – proč se Nikola stal zbojníkem, jak se Anně líbilo na první schůzi a další pitomé otázky. Ještě trapnější formou snad bylo, když u tabule stáli Neruda, Čapek a Fučík, kteří postupně odpovídali na stejné otázky, například s čím nebyli spokojeni ve své době. Čapek třeba říkal, že se mu mnoho věcí nelíbilo, ale zavíral před nimi oči na své zahrádce. Když si na to vzpomenu... Jenže inspekci se to líbilo (!) a já měl o těchto nových formách referovat v odborném časopise. Soudružka ředitelka si to už ohlíдалa, a tak

v časopise *Český jazyk a literatura* vyšel můj článek O některých formách práce v hodinách literatury.

Na papíře to působilo ještě trapněji a nebylo divu, že se ozval tehdy renomovaný brněnský časopis *Host do domu* a tyto „nové“ formy práce patřičně zesměšnil v článku Nikola Šuhaj u tabule: „Navrhovaná forma je prostě nesmyslná: místo zajímavé hodiny – kabaret, místo správného historického myšlení vnucuje se žákům antihistorické duchaření, záhrobní sebekritika Karla Čapka. Nevkusná komedie s Nerudou, Čapkem a Fučíkem.“ (Redakci *Hosta do domu* jsem poslal dopis, že s nimi plně souhlasím.) Ale jakési nevyřízené účty s brněnským časopisem měl pražský literární měsíčník *Plamen*, který se mě plamenně zastal: „Jak to, že ti, kteří opravdu formují svou osobnost, ocitají se v tisku jako předmět jízlivého posměšku?“ Udělali ze mne odvážného novátora, raziče neprošlapaných cest a hledače živého pramenu na metodické poušti. To byla veliká reklama: do školy za mnou přišli z redakce *Literárních novin* a o něco později otiskli mou velkou reportáž o socialistické škole Študáci a kantoři aneb Schola ludus, kterou jsem chtěl trochu napravit dojem z těch nových forem. A tomu zase udělal reklamu na celostátní konferenci o školství a kultuře tehdejší ministr školství Čestmír Císař: „Autor nevybíravě generalizuje a namlouvá čtenáři, že škola je vlastně zařízením na ubíjení mládeže.“ A připojil se k němu vedoucí tajemník ÚV KSČ Vladimír Koucký: „Je to urážlivý obraz profilu našeho učitele a výstavní zobrazení celé naší školy jakožto odpudivého panoptika hrůz.“ Tehdy se mne ve svém vysílání zastala Svobodná Evropa, což nebylo nejlepší doporučení. Zaslíbení se domnívali, že brzy si budu hledat jiné zaměstnání. Ale nestalo se tak, naopak. Bylo to jak v pohádce či v americkém filmu. Stal jsem se žádaným autorem pro téma škola, výchova a problémy mladé generace. Moje články se objevovaly v řadě časopisů, podle mých reportáží se točily filmy *Zvědavé kamery*. Byl jsem kooptován do Rady ČST, na vysílání pro mládež. Stal jsem se fakultním učitelem a na Filozofické fakultě vedl metodické semináře. Od Litfondu jsem několikrát získal placenou tvůrčí dovolenou a posléze i stipendium pro napsání knihy

o současné škole (jež se měla jmenovat *Laterna pedakomika*). Pracoval jsem ve skupině profesora Vodičky v Komisi pro novou koncepci literární výchovy. Na ministerstvu školství bylo ustaveno oddělení nových forem práce a já mu měl šéfovat. Nikola Šuhaj u tabule určil podstatnou náplň mého života. Bylo těžké všechno stihnout. Ale přispěchali Nezvalovi bohatýři z dávných kronik a já začal mít jiné starosti.

Propustili mě z fakulty, zakázali publikovat, byl jsem přeložen na jiný pražský obvod. Tam jsem se stal nepohodlnou osobou, a tak byla ustavena tzv. stranická trojka, která měla jediný cíl: rozvázat se mnou pracovní poměr. Než k tomu došlo, trojka se během jednoho týdne rozpadla. První soudruh se utopil ve vaně, druhý nezvládl první infarkt a třetí byl zatčen pro hospodářské delikty. Tyto příhody vzbudily dojem, že mám někde velmi vlivné známosti, a od té doby jsem měl pokoj. Za čas ke mně začali docházet na hospitace studenti z Pedagogické a Filozofické fakulty. Když se Ludvík Vaculík dověděl, že ve třídě občas čteme zapovězené autory, poslal mi s věnováním jednu ze svých pronásledovaných knížek (vyšla v Kolíně nad Rýnem) „jako učební pomůcku“.

Škola mi tedy zůstala, byť v normalizační podobě. Přiblížila se opět ke středověku. Z osnov, učebnic a knihoven zmizeli spisovatelé zvukných jmen, minulí i současní. O Durychovi, Demlovi, Klímovi, Kunderovi, Škvoreckém, Vaculíkovi a spoustě dalších se studenti neměli dovědět nic.

Předtím jsem se v časopisech často vyjadřoval o stavu literární výchovy a podroboval situaci v ní zdrcující kritice. Psal jsem o tom, jak netradičně zkoušet, jak aktivizovat studenty, jak tradiční výklad nahradit něčím mnohem efektivnějším. Po mnoha letech se musím přiznat k tomu, že od jisté doby jsem dával přednost právě výkladu.

V 60. letech jsem míval na svých hodinách mnoho návštěvníků, někdy jsem musel kvůli nim propustit i část třídy. A to mě přirozeně vedlo k určitému exhibicionismu. Vždy jsem chtěl předvést něco, co tady ještě nebylo, a to mi vlastně už zůstalo. Třída se pro mne stala divadlem. Vstoupil jsem do ní, opona se

rozhrnula a představení mohlo začít. Většinou bylo nabitó, jen sem tam nějaké sedadlo prázdné, a já chtěl, aby diváci byli spokojeni, když už přišli. A trochu se stydím uvést, že někdy mě ze třídy vyprovázel spontánní potlesk jako na opravdovém divadle.

Na svou částečnou obranu bych řekl, že na tato představení literární výchovy jsem se důkladně připravoval, že při nich šlo o jakýsi heuristický výklad, který měl vést k objevu nového poznatku. Chtěl jsem narušovat i zaběhané legendy. Proto jsem si prostudoval celé dílo autora, abych mohl přijít s něčím, co ještě nebylo známé, nebo to známé ukázat v jiném světle. *Literární noviny* to pak otiskovaly pod titulkem *Z nových pohledů na literaturu*. Šlo většinou o satiru, ale studentům nevadilo, že Švan-
da dudák byl vyzvednut za to, že jako umělec nechtěl svůj talent utloukat hrou po tuzemských hospodách a že zamířil do ciziny. A že Vocilka je první manažer v klasické literatuře...

Jestliže jsem se v 70. a 80. letech přihlásil k výkladu, k této starobylé formě práce s literaturou, musím ještě dodat, že můj výklad nebyl monologem, zapojovali se do něho i studenti. Konaly se i různé výstupy před scénou podle reakcí posluchačů na různé otázky a problémy.

Tento způsob výuky znamenal mnoho i pro mne. Důkladné seznámení s dílem autora způsobilo, že jsem se zamiloval do Hálova *Poldíka rumaře*, Nerudových *Prostých motivů*, Šlejharových povídek atd. Těšil jsem se na představení s S. K. Neumanem, jak ukážu ve správném světle podařenou rodinku v Čapkově *Matce* a vyložím po svém Franze Kafku. Bral jsem do ruky knihy, které jsem už kdysi četl, měl na ně utvořený názor, ale najednou o dvacet, třicet, čtyřicet let později mě překvapovalo, co jsem v nich zase našel jiného. Oblíbil jsem si i své povolání – které jiné dává člověku takové možnosti? Na některé hodiny jsem se těšil jak na filmovou premiéru. Jak budu při probírání Nerudových fejetonů číst i fejetony Čapkovy a Vaculíkovy a spolu s posluchači upozorňovat na přednosti a osobitost jednotlivých autorů, jak dám vedle sebe texty z Fučíkových reportáží a texty Solženicynovy, kapitolu o alkoholismu ruských mužiků z Havlíčkových *Obrazů z Rusi* a velkolepou scénu ze Škvoreckého

(Příběh inženýra lidských duší, Sléduj mužikóv). A to už jsem se dostal do doby po převratu, do 90. let.

Přese mne se valily ty nejefektivnější formy práce, například týmová spolupráce: na Prvním obnoveném soukromém gymnáziu se při češtině míhali ve třídě dva pedagogové, přeli se a doplňovali, na slovo vzatí experti uváděli ty nejdůmyslnější interpretace textů. Já seděl za katedrou, nikde žádný magnetofon, promítačka, video, jen haldy knih s nějakým poselstvím. Asi jako v obrození...

A když už je řeč o obrození, měl bych mluvit také o jazyce. Ale to učiním až o pár kapitol dále.

Malá zповěď skončila. Nazval jsem ji malou, i když se týkala tolika let. Velká by musela obsahovat mnohem více hříchů...